

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: **ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**
(на матеріалах Департаменту фінансів
Херсонської обласної державної адміністрації)

**FORMATION OF LOCAL BUDGETS
IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION**
(on the materials of the Department of Finance
of Kherson Regional State Administration)

Виконала: здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти групи 6Ф
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
освітньо-професійної програми «Фінанси і кредит»

Кравчук Ю.О.
(прізвище та ініціали)
Керівник: Сідельникова Л.П.
(прізвище та ініціали)

Хмельницький - 2025 року

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітньо-професійна програма «Фінанси і кредит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., професор

_____ Лариса СІДЕЛЬНИКОВА

«16» 09 2025 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

_____ Кравчук Юлії Олександрівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації
(на матеріалах Департаменту фінансів Херсонської обласної державної
адміністрації)

керівник роботи Сідельникова Лариса Петрівна, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом закладу вищої освіти від «16» вересня 2025 року № 429-с

2. Строк подання роботи здобувачем 27 грудня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативні документи, підручники,
навчальні посібники, монографії, періодичні видання, звітність Міністерства
фінансів України, звітність Департаменту фінансів Херсонської обласної
державної адміністрації.

4. Зміст кваліфікаційної роботи магістра (перелік питань, які потрібно
розробити) Концептуальні засади формування місцевих бюджетів в умовах
децентралізації. Моніторинг ефективності формування місцевих бюджетів
України та Херсонської області. Напрями вдосконалення формування місцевих
бюджетів України в умовах інституційних змін.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Робота містить 13 рисунків та 23 таблиці

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Консультант з написання I-III розділів	Лариса СІДЕЛЬНИКОВА, професор	16.09.25	24.11.25
Консультант з нормоконтролю	Олена НОВОСЬОЛОВА, доцент	16.09.25	01.12.25

7. Дата видачі завдання 16.09.25 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Огляд літературних джерел з теми	17.09.25-24.09.25	виконано
2.	Складання і затвердження плану роботи	25.09.25-30.09.25	виконано
3.	Написання 1 розділу	01.10.25-17.10.25	виконано
4.	Написання 2 розділу	20.10.25-03.11.25	виконано
5.	Написання 3 розділу	04.11.25-17.11.25	виконано
6.	Формулювання висновків за темою дослідження	18.11.25-24.11.25	виконано
7.	Оформлення роботи	25.11.25-01.12.25	виконано
8.	Надання роботи керівнику для перевірки та написання подання	02.12.25	виконано
9.	Подання роботи для перевірки у КСПНП	09.12.25	виконано
10.	Захист роботи в ЕК	27.12.25	виконано

Здобувач Юлія КРАВЧУК
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник роботи Лариса СІДЕЛЬНИКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Кравчук Ю.О. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації. – На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. – Херсонський національний технічний університет, Хмельницький, 2025.

Кваліфікаційну роботу магістра присвячено комплексному дослідженню питань формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації. Визначено концептуальні засади формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації. Проведено моніторинг ефективності формування місцевих бюджетів України та Херсонської області у 2022-2024 роках. Розглянуто напрями вдосконалення формування місцевих бюджетів України в умовах інституційних змін.

Ключові слова: бюджетна децентралізація, місцеві бюджети, доходи, видатки, податкові надходження, місцеве оподаткування, бюджетний процес.

ABSTRACT

Kravchuk Yu.O. Formation of local budgets in the conditions of decentralization. – Manuscript.

Master's Thesis in specialty 072 – Finance, Banking, Insurance, and the Stock Market. – Kherson National Technical University, Khmelnytskyi, 2025.

The master's thesis is devoted to a comprehensive study of issues related to the formation of local budgets in the context of decentralization. Conceptual principles for forming local budgets in the context of decentralization are defined. The effectiveness of local budget formation in Ukraine and the Kherson region in 2022-2024 is monitored. The directions for improving the formation of local budgets in Ukraine in the context of institutional changes are considered.

Keywords: budget decentralization, local budgets, revenues, expenditures, tax revenues, local taxation, budget process.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	9
1.1. Сутність, зміст та принципи бюджетної децентралізації	9
1.2. Місцеві бюджети як фінансова база самостійності місцевого самоврядування	16
1.3. Світовий досвід формування місцевих бюджетів	26
РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ ТА ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	36
2.1. Аналіз доходів місцевих бюджетів України в умовах децентралізації та воєнного стану	36
2.2. Діагностика спроможності місцевих бюджетів щодо фінансування суспільних потреб	52
2.3. Оцінка рівня бюджетного забезпечення територіальних громад Херсонської області під час війни	60
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН .	76
3.1. Шляхи підвищення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні	76
3.2. Перспективи запровадження інноваційних підходів до формування та використання коштів місцевих бюджетів	87
ВИСНОВКИ	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	104

ВСТУП

Актуальність теми. Реформа бюджетної децентралізації, що реалізується в Україні з 2014 року, зумовила докорінну трансформацію системи місцевих фінансів та перерозподіл фінансових повноважень між рівнями публічної влади. У межах децентралізаційних процесів місцеві бюджети перетворилися на ключовий інструмент забезпечення фінансової спроможності територіальних громад, реалізації делегованих повноважень і стимулювання місцевого соціально-економічного розвитку. Водночас зростання дохідної автономії громад супроводжується підвищенням відповідальності органів місцевого самоврядування за формування стабільної дохідної бази, ефективне управління бюджетними ресурсами та дотримання принципів фінансової самодостатності й прозорості бюджетного процесу.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти незалежної України істотно ускладнила функціонування системи місцевих фінансів та поставила під загрозу досягнення цілей бюджетної децентралізації. Воєнний стан спричинив скорочення податкового потенціалу територіальних громад, руйнування економічної бази, зростання соціальних та безпекових видатків, а також посилення залежності місцевих бюджетів від державної фінансової підтримки. За цих умов традиційні механізми формування місцевих бюджетів виявилися недостатньо адаптованими до кризових викликів, що зумовлює необхідність наукового переосмислення підходів до бюджетного планування, міжбюджетного вирівнювання та забезпечення фінансової стійкості громад.

Особливої наукової та практичної значущості проблема формування місцевих бюджетів набуває для територіальних громад Херсонської області, які зазнали одного з найбільш руйнівних впливів повномасштабної війни. Тимчасова окупація значної частини території регіону, масштабні руйнування виробничої й соціальної інфраструктури, зупинка підприємств, замінування сільськогосподарських угідь та масова міграція населення призвели до різкого

скорочення власних доходів місцевих бюджетів і критичного зростання ролі міжбюджетних трансфертів. У зв'язку з цим, дослідження особливостей формування місцевих бюджетів Херсонської області є актуальним для комплексної оцінки реального рівня фінансової спроможності територіальних громад, виявлення структурних диспропорцій у дохідній та видатковій частинах місцевих бюджетів, визначення ступеня їх залежності від міжбюджетних трансфертів, а також для наукового обґрунтування пріоритетних напрямів удосконалення регіональної бюджетної політики й формування фінансово стійких моделей повоєнного відновлення регіону.

У вітчизняних дослідженнях бюджетної децентралізації розглянуто різні аспекти її реалізації в Україні. Зокрема, Т. Бевз аналізує інституційні особливості впровадження реформи, тоді як Л. Горохова та Г. Невинна акцентують увагу на необхідності вдосконалення її нормативно-правового забезпечення, зокрема в частині адміністративно-територіального устрою.

Функціональні аспекти діяльності органів публічної влади в умовах децентралізації досліджували Ю. Ковтун і О. Котуков, а проблеми та перспективи подальшого розвитку реформи узагальнено у працях Ю. Орловської, Р. Кірюхіна, О. Павлової і Ю. Нагайчук. Окремий напрям наукових досліджень стосується формування доходів місцевих бюджетів, де О. Польова наголошує на неузгодженості джерел їх наповнення.

Водночас, попри значний науковий доробок, питання структурної трансформації місцевих фінансів та адаптації механізмів формування місцевих бюджетів до умов воєнного стану залишаються недостатньо дослідженими й потребують подальшого аналізу.

Актуальність зазначених аспектів, науково-теоретична і практична значущість цих проблем, недостатній рівень їхнього вивчення та обґрунтування зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи магістра, визначили мету й основні завдання наукового дослідження.

Теоретичне та практичне значення. Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні наукових підходів до розуміння сутності, принципів і

механізмів формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації, а також оцінки фінансової автономії та стійкості територіальних громад, зокрема в умовах воєнного стану. Результати роботи формують теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку концепцій бюджетної децентралізації, управління доходами і видатками місцевих бюджетів та вдосконалення механізмів фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Практичне значення полягає у можливості використання висновків і рекомендацій при формуванні та виконанні місцевих бюджетів, оптимізації структури доходів і видатків, удосконаленні адміністрування місцевих податків і зборів та зниженні бюджетних ризиків. Отримані результати можуть застосовуватися органами місцевого самоврядування, департаментами фінансів обласних і районних адміністрацій, фінансовими підрозділами громад, а також експертами та аналітичними центрами, що займаються оцінкою фінансової спроможності територіальних громад. Реалізація запропонованих підходів сприятиме підвищенню фінансової автономії громад і забезпеченню стійкого розвитку місцевого самоврядування в умовах інституційних змін, воєнних викликів та повоєнної відбудови.

Мета і задачі дослідження. Метою кваліфікаційної роботи магістра є виявлення та характеристика впливу бюджетної децентралізації на формування місцевих бюджетів України та Херсонської області, а також визначення проблем і перспектив підвищення ефективності бюджетної політики на місцевому рівні в умовах війни та соціально-економічних трансформацій.

Досягнення визначеної мети передбачало вирішення таких завдань:

- розглянути сутність, зміст та принципи бюджетної децентралізації;
- дослідити місцеві бюджети як фінансову базу самостійності місцевого самоврядування;
- узагальнити світовий досвід формування місцевих бюджетів;
- проаналізувати доходи місцевих бюджетів України в умовах децентралізації та воєнного стану;
- провести діагностику спроможності місцевих бюджетів щодо

фінансування суспільних потреб;

- оцінити рівень бюджетного забезпечення територіальних громад Херсонської області під час війни;

- запропонувати шляхи підвищення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні;

- визначити перспективи запровадження інноваційних підходів до формування та використання коштів місцевих бюджетів.

Об'єкт дослідження – процес функціонування системи місцевих бюджетів України в умовах бюджетної децентралізації.

Предмет дослідження – фінансово-економічні відносини, механізми та інструменти формування доходів і видатків частин місцевих бюджетів в контексті реалізації бюджетної децентралізації, а також їх вплив на фінансову спроможність територіальних громад.

Методи дослідження. Методологічною основою виконання кваліфікаційної роботи є загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження: аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняльний аналіз, системний та графічний методи. За допомогою аналізу та синтезу досліджено наукові джерела, законодавчу базу та концептуальні підходи до бюджетної децентралізації. Порівняльний аналіз використано для оцінки змін у доходах і видатках місцевих бюджетів України у 2022-2024 роках та Херсонської області у 2020-2024 роках. Індукція і дедукція дозволили сформулювати узагальнені висновки щодо впливу децентралізації на фінансову спроможність територіальних громад. Графічні методи забезпечили наочне відображення динаміки бюджетних показників, а системний підхід – комплексний аналіз взаємозв'язків між бюджетною політикою держави і фінансовими результатами на місцевому рівні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у систематизації теоретичних підходів до формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації, аналізі ефективності їх формування в Україні та Херсонській області під час війни, а також у розробці пропозицій щодо підвищення прозорості бюджетного процесу, фінансової спроможності громад і застосування

інноваційних підходів до управління місцевими фінансами.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи магістра. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У першому розділі кваліфікаційної роботи магістра розглянуто концептуальні засади формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації, визначено сутність, зміст та принципи бюджетної децентралізації, досліджено місцеві бюджети як фінансову базу самостійності місцевого самоврядування, узагальнено світовий досвід формування місцевих бюджетів. Другий розділ кваліфікаційної роботи магістра присвячений моніторингу ефективності формування місцевих бюджетів України та Херсонської області, в ньому проаналізовано доходи місцевих бюджетів України в умовах децентралізації та воєнного стану, проведено діагностику спроможності місцевих бюджетів щодо фінансування суспільних потреб, оцінено рівень бюджетного забезпечення територіальних громад Херсонської області під час війни. У третьому розділі кваліфікаційної роботи запропоновано шляхи підвищення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні, визначено перспективи запровадження інноваційних підходів до формування і використання коштів місцевих бюджетів.

Основний текст кваліфікаційної роботи магістра викладено на 103 сторінках комп'ютерного набору, містить 23 таблиці, 13 рисунків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи магістра становить 108 сторінок. Список використаних джерел налічує 55 найменувань і розміщений на 5 сторінках.

Характеристика суб'єкту дослідження (бази практики). Дослідження проведено на основі даних Департаменту фінансів Херсонської обласної державної адміністрації.

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій здійснюють керівництво галузями управління, несуть відповідальність за їх розвиток. Структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій підзвітні й підконтрольні головам відповідних місцевих державних адміністрацій, а також органам виконавчої

влади вищого рівня.

Департамент фінансів Херсонської обласної державної адміністрації є структурним підрозділом обласної державної адміністрації, що утворюється Головою обласної державної адміністрації, є підзвітним та підконтрольним Голові обласної державної адміністрації і Міністерству фінансів України.

Основними завданнями Департаменту є: забезпечення реалізації державної бюджетної політики на регіональному рівні; підготовка пропозицій щодо фінансового забезпечення заходів соціально-економічного розвитку регіону; здійснення загальної організації та управління виконанням обласного та місцевих бюджетів області, координація діяльності учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

Огляд джерел, що використані в роботі. Інформаційну базу дослідження складають відповідні законодавчі та нормативні акти, статистичні дані Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України, звітність Департаменту фінансів Херсонської обласної державної адміністрації.

Теоретичною та методологічною базою наукового дослідження є збірники наукових праць, нормативні документи, монографії, матеріали і тези наукових конференцій, періодичні видання, наукові статті, навчальні посібники.

В процесі дослідження особлива увага приділялася науковим розробкам таких вітчизняних вчених: Н. Барановської, Л. Бенч, А. Дрепіна, О. Кириленко, О. Кнейслер, М. Кужелева, З. Лободіної, І. Ломачинської, І. Лютого, В. Макогон, М. Пасічного, І. Сидор, А. Славкової, О. Чугунова та ін.

Апробація результатів дослідження. Основні результати кваліфікаційної роботи магістра обговорено на 2 науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації» (м. Хмельницький – м. Херсон, 2025 р.) та Всеукраїнській науково-практичній конференції «формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні» (м. Хмельницький – м. Херсон, 2025 р.).